

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

§ 20. Τὰς οὐσιωδεστέρας θέσεις τῆς παρούσης ἀνακεφαλαιοῦντες διατριβῆς, εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας δυνάμεθα ἀρχὰς νὰ συνοψίσωμεν αὐτήν :

1ον. Ἡ Φιλοσοφικὴ ἑτεραρχία οὐδαμόθεν ἀπόλυτον ἀντλεῖ κῦρος, διότι αἱ ἀνάγκαι ἅς προβάλλεται, ὡς τὴν θεωρίαν αὐτῆς ὑπαγορευούσας, οὐχὶ ἀδυσώπητοι κατόπιν ἐπισταμένης ἐλέγχονται διερευνήσεως. Τοῦναντίον

2ον. ὁ νόμος τῆς αἰτιώδους ἀλληλουχίας ὑπὸ τινὰς λαμβανόμενος περιορισμούς, οἵτινες δὲν ἀλλοιοῦσι τὸ παράπαν τὸν οὐσιώδη αὐτοῦ χαρακτῆρα, δύναται κάλλιστα νὰ θεσπισθῆ, διότι ἀνεκτιμήτους ἐπιστημολογικὰς προσφέρει ἡμῖν ἐκδουλεύσεις.

3ον. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως οὐδαμῶς ἀπεριόριστος δέον νὰ ὀρισθῆ, διότι ἀδιαφιλονείκητα γεγονότα τὰ φυσικὰ αὐτῆς ἐκδεικνύασιν ὅρια. Οὐχ' ἦττον ὁμως

4ον. ἡ προσωπικὴ ἐπιλογή ἀναντίρρητος τυγχάνει διότι ἄμεσόν ἐστι τῆς πείρας δεδομένον, παντὶ ἀπροκαταλήπτῳ προσπίπτον αὐτοπαρατηρητῆ.

5ον. Τὸ συναμφοτέρον ἄρα, αὐτονομία καὶ αἰτιότης, τὸ κεφαλαιωδέστερον ὑπάρχει τῆς ζώσης καὶ συγκεκριμένης πραγματικότητος χαρακτηριστικόν, τῆς θέσεως τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν δύο ἀντιπάλων ἀρχῶν δυναμένης οὕτω νὰ ἐξενεχθῆ: “Ἡ Ἐλευθερία ἐπιλογή ἐστὶν ἀπόλυτος μεταξὺ πλείστων οὐχὶ δ' ἀπείρων ἐνδεχομένων”.

6ον. Ἐν τούτοις οὐδαμῶς διὰ τοῦ συμβιβασμοῦ τού-

του ἅπασαι αἴρονται αἰ μεταφυσικαὶ δυσχέρειαι τοῦ ἐν λόγῳ προβλήματος, τοῦτο δὲ διότι τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως εἰς τὴν κατηγορίαν τάσσεται τῶν μεταφυσικῶν ἐκείνων προβλημάτων, ἅτινα, εἰς τὴν ἐκδήλως ἀντιφατικὴν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος φύσιν ἀφορῶντα, ἀμοιροῦσι λύσεως πλήρους καὶ λογικῆς.

Πάντα δὲ τὰ σημεῖα ταῦτα εἰς μίαν ἐνοῦντες ἀρχὴν, ὡς ἐξῆς δυνάμεθα αὐτὴν νὰ ἐκφέρωμεν: “ Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως ἀναντίρρητος τυγχάνει διότι ἐσωτερικὴν κέκτηται ἐμπειρικὴν βάσιν, ἣτις ἀδιαφιλονείκητος ὑπάρχει. Εἶνε ἄλλοις λόγοις, καθὼς ὁ *Alfred Fouillée* 1) δοξάζει, ἐκ τῶν ἰδεῶν — δυνάμεων (*idées-forces*) ἐκείνων, αἵτινες τὴν ἡμετέραν ἐπιρρωνύουσαι προσπάθειαν, ἰσχυρὰν τινα δύναμιν ἐξ αὐτῆς ἐκκολάπτουσιν. Αὐτοὶ ἄλλως οἱ ἀπὸ πεποιδήσεως ἑτεραρχικοί, ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ *W. James* 2), τὴν ἀρχὴν ἐδραιουῦσι ταύτην, τὴν ἀπόλυτον πρεσβεύοντες αἰτιότητα, γεγονὸς ὅπερ ἐκ τῆς ἐνδιαθέτου αὐτῶν πηγάζει αὐτονομίας „.

Περαίνοντες, τὴν ἀποψιν υἰοθετοῦμεν τοῦ *Bayle*, ἐπὶ τοῦ προκειμένου φρονοῦντος ὅτι: “ Οὐδέποτε, ὅταν ἐμπλέκηται τις εἰς τὰ φορῶντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν προβλήματα, εἰς θετικὸν τι καὶ καθολικὸν δύναται νὰ καταλήξῃ συμπέρασμα, διότι ἑκατέρα τῶν ἀντιπάλων ἀρχῶν ἀστειρεύτους κέκτηται πηγὰς” 3), ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι ἀντιστοίχως ὁ *Meinong* δοξάζει, γράφων που: “ Δὲν θέλομεν ν’ ἀναλάβωμεν τὸν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἑτεραρχίας ἀγῶνα· ἢ πάλῃ θεωρεῖται λήξασα ἢ τοῦλάχιστον, καθ’ ἡμᾶς, θὰ ὄφειλε νὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ τερ-

1) *La liberté et le déterminisme*, 1872. Πρβλ. *Psychologie des idées-forces*, 1893.

2) *Will to believe*, κτλ. σελ. 146.

3) *Œuvres diverses*, La Haye, 1727, III, 794 a.—

ματισθῆ, δεδομένου ὅτι ὅστισδήποτε εἰς τὸν νόμον πιστεύει τῆς αἰτιότητος, δὲν δύναται, κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν, ἐλευθερόφρων νὰ ᾖ" 1).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Καθηγητῆς ἐν τῷ Ἀβερωφείῳ Γυμνασίῳ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

1) Psychologisch—ethische Untersuchungen zur Welttheorie, σελ. 209. Ὁ *Höffding*, τὸ χωρίον τοῦτο μνημονεύων (Ethik, 2α ἔκδ. σελ. 102), προστίθησιν ὅτι, μελετῶν τις τὴν Δανικὴν φιλολογίαν, ἀλλοίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐντύπωσιν θ' ἀποφέρει. Ἡμεῖς θὰ ἐλέγομεν ὅτι μελέτη τῆς φιλολογίας πάντων τῶν ἔθνῶν τῆς ὑψηλίου αὐδαμῶς δύναται τὴν ἀποψιν τοῦ *Meinong* νὰ δικαιώσῃ ταύτην. Ἀναγνώτω ὁ ἀμφιβάλλων τὸ ψυχολογικὸν ἀριστούργημα τῆς νεωτέρας γαλλικῆς λογοτεχνίας—τὸν ἀθάνατον Disciple τοῦ *Paul Bourget*.

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΑΤΑ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελ.	11	σειρᾶ	2	ἀντὶ	Αὐγουστίνος	γράφει	Αὐγουστίνος
»	11	»	13	»	οὐ	»	τοῦ
»	11	»	17	»	αἶδιον	»	αἶδιον
»	13	»	16	»	τοιάδε ἢ τοιάδε	»	τοιάνδε ἢ τοιάνδε
»	14	»	12	»	διαιρέσεις	»	διακρίσεις
»	16	»	4	»	ὄπερ	»	ἄπερ
»	17	»	21	»	ποιωτικὰς	»	ποιωτικὰς
»	21	»	12	»	τίθασσεύση	»	τιθασσεύση
»	22	»	4	»	πρίσμα	»	πρίσμα
»	31	»	30	»	Wiliam	»	William
»	36	»	13-14	»	συμφείρονται	»	συμφύρονται
»	50	»	20	»	ἢ ἄμεσος	»	ἢ ἄμεσος
»	57	»	9	»	ἀνωτέρα	»	ἀνωτέρω.

Ἔτι τινὰ ὁ εὐμενὴς διορθωσάτω ἀναγνώστης.